

ds. Joep Dubbink

Schriftlezingen: 1 Koningen 3:16-28 – Marcus 10:13-16

Lieve mensen, gemeente van Christus,

Het verhaal van het oordeel van Salomo is wereldberoemd. Kunstenaars door de eeuwen heen beelden het graag af, ze leven zich uit in de emoties van de beide vrouwen. ‘Salomonsoordeel’ gebruiken we voor een verrassend en verstandig oordeel.

Je kunt het verhaal lezen als een illustratie van wat we vorige week hoorden: Salomo mag in een droom een wens doen, en kiest voor *wijsheid*, en krijgt die wijsheid dan ook in overvloed. Maar hoe deed ‘ie dat dan, wijs rechtspreken, geef eens een voorbeeld? Nou kijk, zó. Wat slim is onze koning toch, leve onze koning. Dat zal de eerste functie van het verhaal zijn geweest.

Is het historisch, echt zo gebeurd? Moeilijk te zeggen. We weten wel dat er vele verhalen zijn over een kind waar twee vrouwen over strijden, tot en met India en Zuidoost-Azië toe. Varianten van elkaar, of is het op meerdere plaatsen bedacht of gebeurd? Het is wel veelzeggend dat de naam van Salomo in dit verhaal niet voorkomt, het gaat steeds alleen maar over ‘de koning’. Verhaal om Salomo steviger op de troon te zetten als de ware, wijze koning – zegt mijn dikke Duitse commentaar.

Maar als je het daarbij laat, dan heb je nog weinig begrepen van de intensiteit van wat hier gaande is. Laten we goed gaan lezen.

* * *

Twee vrouwen, twee moeders. Twee kinderen, één levend, één dood: dit verhaal gaat over moederschap en over leven en dood. En wel van het meest kostbare en kwetsbare bezit dat we hebben: kinderen.

De twee vrouwen zijn hoeren. Dat is handig in het verhaal, omdat het verklaart waarom niemand anders dan deze twee vrouwen het kind gezien heeft. De vrouwen worden verder als moeders gezien, geen moreel oordeel over hun levenswijze.

Nu heeft zich in dat huis een drama afgespeeld. Het ene kind is overleden, ‘doordat de moeder er bovenop was gaan liggen’. Kan dat? Het schijnt van wel. Websites over baby- en kindzorg dat je beter niet je baby in bed kunt nemen, dat heeft risico’s. Tegelijk zijn er vele culturen waar het in één bed slapen van ouders en kinderen de gewoonste zaak van de wereld is. Hoe dan ook, dat de ene vrouw ‘de schuld’ zou hebben van de dood van haar kind, krijgt geen nadruk. Al speelt het natuurlijk wel! Elke

Deel van het reliëf ‘De vierschaar’ van Artus Quellinus, 17e eeuw. Paleis op de Dam, Amsterdam.

ouder die een kind verliest, door wiegendood of hoe dan ook, vraagt zich af: wat had ik anders kunnen doen, wat als...?

Maar hier is ook nog iets anders gebeurd. Eén van de vrouwen *beweert*, dat de ander háár zoon, die leeft, heeft omgewisseld met haar dode kind. Schuldgevoel zou zijn omgezet in agressie, en bedrog. Een kind stelen – je hoort af en toe, volgens mij vaker in films en tv-series dan in het echt, dat een kind wordt gestolen uit de kraamafdeling van het ziekenhuis, door of voor iemand die een miskraam of een doodgeboren kindje had, of een hevig verlangen naar een kind. Dat verlangen kan heel diep zitten, sommigen hebben er veel moeite en veel geld voor over.

Hier *zijn* twee kinderen, maar één is dood. En de grote vraag is natuurlijk: klopt het verhaal van die eerste vrouw? De ander betoogt heftig van niet. '*Mijn* zoon is de levende, en *jóuw* zoon de dode!' / 'Niet waar! *Jóuw* zoon is de dode, en *mijn* zoon de levende!'

Wat valt nou op aan die formulering? De bezittelijke voornaamwoorden: 'van mij', 'van jou'. Daar draait het om: *mijn* kind is levend, en het *jouwe* dood – of omgekeerd! Hou dat even vast.

Want daar komen we een laag dieper dan alleen maar de slimme tactiek van de koning om aan waarheidsvinding te doen. Want als het alleen daarom draaide, dan hadden wij die wijsheid van Salomo helemaal niet meer nodig. Met DNA-onderzoek is het een fluitje van een cent, ben je er zo achter wie de biologisch moeder van het levende kind is. Zaak opgelost. Salomo, bedankt voor de moeite, maar niet meer nodig. Zoiets?

Volgens mij niet! Want wat doet de koning nu? Hij komt met een op het eerste gezicht buitengewoon bruto voorstel: het kind doormidden hakken, in tweeën delen. En dat is meer dan zomaar een schok-effect bewerken. Wat Salomo voorstelt, is het logische gevolg van de houding van beide vrouwen. Ze komen bij hem met een materiaal probleem, een kwestie van eigendom: van wie is het kind? *Bezittelijke* voornaamwoorden, 'van jou, van mij'. En rechtspreken over bezit gaat over eerlijk delen. Het woord van de een tegen het woord van de ander, daar kom je niet uit. Stel dat twee kinderen bij je komen met een gevonden euro, en allebei roepen 'ik zag 'm het eerst!' dan is het simpel: ieder de helft.

Maar precies in dat delen gaat de kwestie van bezit niet op. Een kind kun je niet delen, dan gaat het zwaard ineens niet meer over delen maar over leven en dood. Maar dringt dat ook door tot de beide vrouwen?

De ene zegt: 'Mijn heer, geef haar het levende kind, en dood het zeker niet!' Wat valt op? Dat het in haar reactie niet meer gaat om 'van mij' en 'van jou', maar om de woorden leven en dood. De bezittelijke voornaamwoorden zijn verdwenen. Helemaal. Ze had ook kunnen zeggen: 'Geef haar mijn kind maar, dan blijft het tenminste in leven'. Kwam op hetzelfde neer, maar dan had ze nog een laatste claim gehouden, 'en toch is 'ie van mij'! Dat doet ze niet: leven en dood, daar draait het om.

Bij de andere vrouw is dat inzicht helaas niet doorgebroken. 'Niet voor mij, dan ook niet voor jou', zegt ze, en dan dus de consequentie: 'hak maar doormidden'.

Het is duidelijk wat er nu moet gebeuren. Salomo herhaalt letterlijk de woorden van de vrouw die het eerst sprak: 'Geef haar het levende kind, en dood het zeker niet', en voegt eraan toe: 'zij is de moeder'.

Heeft de koning nu aan het licht gebracht, ontdekt, wie de ware moeder is? Zo kun je zijn woorden opvatten, als waarheidsvinding. Je kunt ze ook anders horen: '*Ik verklaar jou tot moeder, want jij wilt*

het leven voor het kind'. En daar zit voor mij de kern van het verhaal, de essentie van het begrip moederschap.

Denk je aan waarheidsvinding, dan ga je ervan uit dat de 'echte', biologische moeder, het altijd voor het kind zal opnemen, meer dan elke andere vrouw. Dat lijkt mij te kort door de bocht. Daarvoor ken ik te veel vrouwen die moeder zijn voor een kind dat ze niet gebaard hebben, maar wel degelijk met hun volledige moederliefde als hun kind behandelen. En vaders trouwens ook, 'moederliefde' is niet voorbehouden aan vrouwen!

Je denkt bijvoorbeeld aan adoptie. De laatste jaren is er een toenemende tendens, om je eigen 'roots' te willen uitzoeken, TV-programma's als *Spoorloos* zijn populair. Logisch. We weten natuurlijk, dat genen iets betekenen, sommigen komen er nu pas achter waar die muzikaliteit vandaan komt, die jij als enige in het gezin bleek te hebben. Maar erfelijkheid is niet het enige. De meeste mensen beseffen ook wel: mijn moeder, of vader, is degene die voor mij gezorgd heeft. Er kan alle begrip voor zijn, dat moeders in een bepaalde situatie niet voor hun kind konden zorgen en er afstand van deden – en we weten ook van het onrecht, nog tot niet zo lang geleden, dat zwangere meisjes hun kind gedwongen moesten afstaan. Evengoed is het niet zo, dat de biologie altijd de overhand heeft. 'Zou ooit een vrouw vergeten, 't kind dat zij in zich droeg' (NLB 864:3) – we zongen het, en het antwoord op die retorische vraag *zou* moeten zijn 'Nee, natuurlijk niet'. Maar ik vrees dat dat niet helemaal waar is. En voor vaders al helemaal niet. En ook het omgekeerde komt voor, dat kinderen die natuurlijke band doorsnijden, soms met, maar soms ook zonder goede redenen. Biologische verwantschap is niet het een en het al.

In dit verhaal denk ik, dat de schrijver die vraag niet stelt; voor hem valt het samen, de ware moeder is degene die het jongetje gebaard heeft én het goede voor hem wil. Vaak is dat ook zo, maar niet altijd: toneelschrijver Bertolt Brecht voert een moeder van hoge afkomst ten tonele die in een oorlog uit opportunisme haar kind in de steek laat; het wordt gered door het dienstmeisje. Na de oorlog wil ze haar kind terug. De rechter zet het kind zit in een kring, beide vrouwen moeten het naar zich toetrekken. De biologisch moeder trekt en trekt, de adoptiemoeder laat los om het kind geen pijn te doen. *Zij* wordt tot ware moeder verklaard.¹ Treffend spiegelverhaal van ons bijbelverhaal!

We zijn zo al volop bezig met wat wij met dit verhaal moeten. Laten we even uitzoomen: lang niet iedereen heeft te maken met iets wat hier in de verte op lijkt, een rechtszaak over het ware moederschap – vaderschap dan nog eerder, dat is vaker punt van discussie... Maar de kwestie, *van wie* kinderen zijn, wie er iets over te zeggen heeft, is nog altijd actueel.

Van een leraar op een prestigieuze middelbare school hoorde ik eens: 'Soms denk ik dat niet de kinderen bij mij in de schoolbanken zitten, maar de ego's van de ouders'. Kinderen gepusht tot wat net te hoog voor ze is, dat komt voor, een kind als jouw project, dat moet slagen. En een wijk verder kinderen die juist niet de kans krijgen, niet de stimulansen, want, zegt pa of ma, 'ik heb het ook zonder diploma's gedaan'. Kinderen als verlengstuk van je eigen identiteit. In plaats van het kind haar of zijn eigen recht en toekomst te gunnen.

Soms doe je dat door te stimuleren, te helpen, soms door los te laten. Het ultieme voorbeeld: joodse gezinnen die werden afgevoerd naar Westerbork, en de baby achterlieten, in het vertrouwen dat de burens het kind zouden vinden en ervoor zouden zorgen – beter dan dat het meeging naar de dood. Adembenemend. Dát is moeder- of vaderschap, het leven van je kind stellen boven jouw bezit.

Kinderen horen bij hun ouders, zeggen we. Alleen als het absoluut nodig is om de bescherming van het kind – misbruik, mishandeling – dan moet er ingegrepen worden. Maar maken we dat waar, als

¹ De Kaukasische Krijtkring.

samenleving? De mensen bij jeugdzorg zullen ongetwijfeld hun best doen, maar we horen zoveel verhalen over te laat ingrijpen, of juist overdreven daadkrachtig, als er weer eens een drama is gebeurd. Kinderen die verplicht hun biologische ouders moeten blijven zien, ook al geven ze duidelijk aan dat niet te willen – om wiens recht gaat het dan? Hebben we *recht* op een kind? – daar komen de bezittelijke voornaamwoorden weer: ‘mijn kind, ons kind!’ Ik begrijp de problemen van mensen in andere dan standaard-gezinnen, maar om kinderen meer dan twee ouders toe te wijzen, is dat in het belang van het kind?

Gezinshereniging van migranten kon wel uitgesteld worden. Het recht op gezinsleven, kinderen bij hun ouders, in internationale verdragen ondertekend, was blijkbaar even minder belangrijk dan onze vluchtelingenpolitiek, de veronderstelde ‘aanzuigende werking’.

Van wie is een kind? De staat kan iemands kind ‘claimen’: dienstplicht. Ook bij ons! Ja, tijdelijk opgeschort, maar toch. En in hoeveel landen niet op een verschrikkelijke manier realiteit, ik denk vooral aan Rusland waar een soldatenleven nauwelijks lijkt te tellen.

En nu wij. Wij hier zijn zo verschillend als maar kan: van (over)grootmoeders en -vaders met nageslacht dat floreert tot mensen die ongewenst kinderloos zijn; van mensen die een kind verloren aan de dood, of het contact verloren zijn; van mensen die zorgen hebben die maar niet overgaan. Wat is wijsheid?

Het gaat om het leven, zegt dit verhaal. En hoewel er weinig God en geloof in deze preek voorkomt, omdat het verhaal daar ook niet aan doet, is het wel een verhaal dat heel erg in lijn is met de bijbelse boodschap. Waarin Gods zorg voor ons kan worden aangeduid als ‘moederlijk’. Waarin het woord voor mededogen, of barmhartigheid, *het* woord voor omzien naar wie kwetsbaar en weerloos is, van het woord voor baarmoeder is afgeleid – maar dan voor mannen én vrouwen bruikbaar is! En zelfs voor God.

Ware wijsheid, concludeert ons verhaal, is een godsgeven. Dat weet Israël, dat leert Jezus ons op zijn manier, dat zingen we in vele liederen vandaag: dat de ware wijsheid ons de weg naar het leven wijst, en dat daarbij de kwetsbaren en kleinen, de kinderen voorop, onze zorg als eersten verdienen. Wie een mens redt, die redt de wereld, weet de Joodse traditie. Wie een kind redt helemaal. Wie zei dat ook weer, dat een gemeenschap die goed voor haar kinderen zorgt, dat die toekomst heeft? Jezus zegt het op zijn manier: het koninkrijk van God behoort aan de kinderen en wie wil zijn zoals zij. Amen.